

Περὶ τῶν τοὺς γραπτῶν λόγους γραφόντων ἢ περὶ σοφιστῶν (fr. 15): pp. 135-141.

<p><введение: следует поставить на место иных заносчивых писателей> ἐπειδὴ τινες τῶν καλουμένων σοφιστῶν ἱστορίας μὲν καὶ παιδείας ἡμελήκασι καὶ τοῦ δύνασθαι λέγειν ὁμοίως τοῖς ἰδιώταις ἀπειρώς ἔχουσι, γράφειν δὲ μεμελετηκότες λόγους καὶ διὰ βιβλίων δεικνύντες τὴν αὐτῶν σοφίαν σεμνύνονται καὶ μέγα φρονουῦσι, καὶ πολλοστὸν μέρος τῆς ῥητορικῆς κεκτημένοι δυνάμειως τῆς ὅλης τέχνης ἀμφισβητοῦσι, διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ἐπιχειρήσω κατηγορίαν ποιήσασθαι τῶν γραπτῶν λόγων, οὐχ ὡς ἀλλοτρίαν ἑμαυτοῦ τὴν δύναμιν αὐτῶν ἠγούμενος, ἀλλ' ὡς ἐφ' ἐτέροις μείζον φρονῶν καὶ τὸ γράφειν ἐν παρέρῳ τοῦ <λέγειν> μελετᾶν οἴομενος χρῆναι, καὶ τοὺς ἐπ' αὐτὸ τοῦτο τὸν βίον καταναλίσκοντας ἀπολελείφθαι πολὺ καὶ ῥητορικῆς καὶ φιλοσοφίας ὑπειληφώς, καὶ πολὺ δικαιότερον ἂν ποιητὰς ἢ σοφιστὰς προσαγορεύεσθαι νομίζω.</p> <p><I: для произнесения речей нужны особые дарования и выучка> πρῶτον μὲν οὖν ἐντεῦθεν ἂν τις καταφρονήσειε τοῦ γράφειν, ἐξ ᾧ ἐστὶν εὐεπίθετον καὶ ῥάδιον καὶ τῇ τυχούσῃ φύσει πρόχειρον. εἰπεῖν μὲν γὰρ ἐκ τοῦ παραυτίκα περὶ τοῦ παρατυχόντος ἐπεικῶς, καὶ ταχεῖα χρῆσασθαι τῶν ἐνδυμημάτων καὶ τῶν ὀνομάτων εὐπορία, καὶ τῇ καιρῷ τῶν πραγμάτων καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν ἀνθρώπων εὐστόχως ἀκολουθεῖν καὶ τὸν προσήκοντα λόγον εἰπεῖν, οὔτε φύσει ἀπάσης οὔτε παιδείας τῆς τυχούσης ἐστίν· ἐν πολλῷ δὲ χρόνῳ γράψαι ἂν καὶ κατὰ σχολὴν ἐπανορθῶσαι, καὶ παραδέμενον τὰ τῶν προγεγονότων σοφιστῶν συγγράμματα πολλὰ χόρδην εἰς ταῦτον ἐνδυμήματα συναγεῖραι καὶ μιμήσασθαι τὰς τῶν εὐ λεγομένων ἐπιτυχίας, καὶ τὰ μὲν ἐκ τῆς τῶν ἰδιωτῶν συμβουλίας ἐπανορθῶσασθαι, τὰ δ' αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ πολλάκις ἐπισκεψάμενον ἀνακαθῆραι καὶ μεταγράψαι, καὶ τοῖς ἀπαιδευτοῖς ῥάδιον πέφυκεν.</p> <p>ἔστι δ' ἅπαντα τὰ μὲν ἀγαθὰ καὶ καλὰ σπάνια καὶ χαλεπὰ καὶ διὰ πόνων εἰωδῶτα γίνεσθαι, τὰ δὲ ταπεινὰ καὶ φαῦλα ῥάδιαν ἔχει <τὴν> κτήσιν· ὥστ' ἐπειδὴ τὸ γράφειν τοῦ λέγειν ἐτοιμότερον ἡμῖν ἐστίν, εἰκότως ἂν αὐτοῦ καὶ τὴν κτήσιν ἐλάττωνος ἀξίας νομίζομεν.</p> <p><II: умеющий говорить, сможет и написать, но не наоборот> ἔπειτα τοῖς μὲν λέγειν δεινοῖς οὐδεὶς ἂν φρονῶν ἀπιστή-σειεν, ὡς οὐ μικρὸν τὴν τῆς ψυχῆς ἔξιν μεταρρυθμίσαντες ἐπεικῶς λογογραφήσουσι, τοῖς δὲ γράφειν ἠσκημένοις οὐδεὶς ἂν πιστεύσειεν, ὡς ἀπὸ τῆς αὐτῆς δυνάμειως καὶ λέγειν οἰοί τ' ἔσονται. τοὺς μὲν γὰρ τὰ χαλεπὰ τῶν ἔργων ἐπιτελοῦντας εἰκός, ὅταν ἐπὶ τὰ ῥάω</p>	<p><i>ἱστορίας</i> см. прим. 1.</p> <p>μελετᾶω заботиться, стараться; стремиться</p> <p>ἀμφισβητέω претендовать на ч.-либо (τινος)</p> <p>ἐπίθετος 2 благоприятный; <i>εὐεπίθετος</i> с легкостью приобретаемый; πρόχειρος 2 доступный; τὰ ἐνδυμήματα καὶ τὰ ὀνόματα мысли и выражающие их слова; ὁ καιρὸς τῶν πραγμάτων καὶ αἱ ἐπιθυμίαι τῶν ἀνθρώπων конкретные обстоятельства дела и настроение слушателей; εὐστόχως точно</p> <p>ἐπανορθῶ <i>тж. med.</i> выправлять; παρατίθημαι раскладывать перед собой (ср. τὰ παρατιθέμενα подаваемые яства); ἐπιτυχία удача; <i>εὐ λεγομένων ἐπιτυχίας</i>, удачные выражения; συμβουλία совет, наставление <i>ἐπισκεψάμενον</i> part. coniunct. со знач. обст. образа действия или времени ἀνακάθαιρω <i>преимущ. med.</i> вычистить</p> <p><i>φρονῶν</i> в здравом уме μεταρρυθμίζω изменить, перестроить ἔξις, εως состояние, свойство</p> <p>μεταχειρίζω <i>преимущ. med.</i> справиться с к.-л. делом εὐπόρως легко, с легкостью ἀπ-εργάσια изготовление,</p>
--	--

τὴν γνώμην μεταστήσωσιν, εὐπόρως μεταχειρίσασθαι τὴν τῶν πραγμάτων ἀπεργασίαν· τοῖς δὲ τὰ ῥάδια γεγυμνασμένοις ἀντίτυπος καὶ προσάντης ἢ τῶν χαλεπωτέρων ἐπιμέλεια καδίσταται. γνώη δ' ἂν τις ἐκ τῶνδε τῶν παραδειγμάτων·

ὁ μὲν γὰρ ἄραι μέγα φορτίον δυνάμενος ἐπὶ τὰ κουφότερα μετελθὼν ῥαδίως μεταχειρίσασθαι ἂν· ὁ δὲ πρὸς τὰ κοῦφα τῇ δυνάμει δικνούμενος οὐδὲν ἂν τῶν βαρυτέρων οἶός τ' εἶη φέρειν. καὶ πάλιν ὁ μὲν ποδώκης δρομεὺς ῥαδίως παρέπεσθαι τοῖς βραδυτέροις δύναται ἂν· ὁ δὲ βραδὺς οὐκ ἂν οἶός τ' εἶη τοῖς δάσσοσιν ὁμοδραμεῖν. ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ὁ μὲν τὰ πόρρω δυνάμενος ἐπισκόπως ἀκοντίζειν ἢ τοξεύειν καὶ τῶν ἐγγύς τεύξεται ῥαδίως· ὁ δὲ τὰ πλησίον βάλ- λειν ἐπιστάμενος οὐπω δῆλον εἰ καὶ τῶν πόρρω δυνήσεται τυγχάνειν. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ περὶ τοὺς λόγους ὁ μὲν ἐκ τοῦ παραυτίκα καλῶς αὐτοῖς χρώμενος οὐκ ἄδηλον ὅτι μετὰ χρόνου καὶ σχολῆς ἐν τῇ γράφειν διαφέρων ἔσται λογοποιός· ὁ δ' ἐπὶ τοῦ γράφειν τὰς διατριβάς ποιούμενος οὐκ ἀφανὲς ὅτι μεταβάς ἐπὶ τοὺς αὐτοσχεδιαστικούς λόγους ἀπορίας καὶ πλάνου καὶ ταραχῆς ἔξει πλήρη τὴν γνώμην.

<IIIa: речи устные полезнее письменных в силу оперативности>

ἡγοῦμαι δὲ καὶ τῇ βίῳ τῶν ἀνθρώπων τὸ μὲν λέγειν αἰεὶ τε καὶ διὰ παντὸς χρήσιμον εἶναι, τοῦ δὲ γράφειν ὀλιγάκις εὐκαιρον τὴν δύναμιν αὐτῇ καδίστασθαι. τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι λέγειν μὲν ἐκ τοῦ παραυτίκα καὶ δημηγοροῦσι καὶ δικαζομένοις καὶ τὰς ἰδίας ὁμιλίας ποιοῦσιν ἀναγκαῖόν ἐστι, καὶ πολλάκις ἀπροσδοκῆτως καιροὶ πραγμάτων παραπίπτουσιν, ἐν οἷς οἱ μὲν σιωπῶντες εὐκαταφρόνητοι δόξουσιν εἶναι, τοὺς δὲ λέγοντας ὡς ἰσόθεον τὴν γνώμην ἔχοντας ὑπὸ τῶν ἄλλων τιμωμένους ὀρώμεν. ὅταν γὰρ νουθετηῖται δέη τοὺς ἀμαρτάνοντας ἢ παραμυθῆσασθαι τοὺς δυστυχοῦντας ἢ πρᾶναι τοὺς ἀπονοουμένους ἢ τὰς ἐξαίφνης ἐπενεχθεῖσας αἰτίας ἀπολύσασθαι, τηνικαῦθ' ἢ τοῦ λέγειν δύναμις τῇ χρεῖα τῶν ἀνθρώπων ἐπικουρεῖν οἷα τ' ἐστίν· ἢ δὲ γραφῇ σχολῆς δεῖται καὶ μακροτέρους ποιεῖται τοὺς χρόνους τῶν καιρῶν· οἱ μὲν γὰρ ταχεῖαν τὴν ἐπικουρίαν ἐπὶ τῶν ἀγόνων ἀπαιτοῦσιν, ἢ δὲ κατὰ σχολὴν καὶ βραδέως ἐπιτελεῖ τοὺς λόγους. ὥστε τίς ἂν φρονῶν ταύτην τὴν δύναμιν ζηλώσειεν, ἢ τῶν καιρῶν τοσοῦτον ἀπολείπεται; πῶς δ' οὐ καταγέλαστον, εἰ τοῦ κήρυκος παρα- καλοῦντος 'τίς ἀγορεύειν βούλεται τῶν πολιτῶν;' ἢ τοῦ ὕδατος ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἤδη ῥέοντος, ἐπὶ τὸ γραμματεῖον ὁ ῥήτωρ πορεύοιτο συνθήσων καὶ μαθησόμενος λόγον; ὡς ἀληθῶς γὰρ εἰ μὲν ἡμεῖς τύραννοι τῶν πόλεων, ἐφ' ἡμῖν ἂν ἦν καὶ δικαστήρια συλλέγειν καὶ περὶ τῶν κοινῶν βουλευέσθαι πραγμάτων, ὥσθ' ὅποτε γράψαιμεν τοὺς λόγους, τηνικαῦτα τοὺς ἄλλους πολίτας ἐπὶ τὴν ἀκρόασιν παρακαλεῖν. ἐπεὶ δ' ἕτεροι τούτων κύριοι εἰσιν, ἄρ' οὐκ εὐήδεις ἡμῶς ἄλλην τινὰ ποιεῖσθαι μελέτην λόγων ...

производство; исполнение
ἀντί-τύπος 2 неподатливый
προσ-άντης 2 поднимаю-
щийся круто вверх; тяжелый
καθίσταμαι бывать, оказы-
ваться; ср. вопрос: τίни τρόπον
καθέστατε; в каком вы поло-
жении? что с вами?

φορτίον τό ноша, тяжесть
διῴκνεομαι доходить, дости-
гать

ποδώκης 2 быстроногий

ἐπίσκοπος 2 меткий

διατριβή образ жизни (ἐπὶ
τῶν πετρῶν Arst.); см. прим. 2.
αὐτοσχεδιαστικός 3 импро-
визированный

αὐτῷ sc. τῷ βίῳ dat. finalis
δημηγορέω выступать с
речью в народном собрании;
δικάζω *преимуц. med.* высту-
пать в суде; *ἴδιαι ὁμιλῖαι* вместе
с двумя видами речей, поли-
тическими и судебными,
прежде всего речи софистов и
философ в «школах», всегда
бывших частными
εὐκαταφρόνητος 2 легко
внушающий презрение, *т. е.*
совсем незначительный
πρᾶννω успокаивать;
ἀπονοέομαι терять самооб-
ладание, приходиться в отчаяние
ἐπιφέρω возводить (αἰτίαν
обвинение) **τηνικαῦτᾶ** (τό)
adv. в это (самое) время
ἐπικουρέω оказывать помощь
ποιεῖσθαι χρόνους занимать
время; требовать времени

γραμματεῖον τό дощечка для
письма; ἐπὶ + асс. за ч.-л.
μανθάνω заучивать

<IIIb: почему и логографы подражают говорящим экспромту>

<†>... ἐναντίως ἔχουσιν ἀκριβῶς.

εἰ γὰρ οἱ τοῖς ὀνόμασιν ἐξεργασμένοι καὶ μᾶλλον ποιήμασιν ἢ λόγοις εἰκότες καὶ τὸ μὲν αὐτόματον καὶ πλέον ἀληθείαις ὅμοιον ἀποβεβληκότες, μετὰ παρασκευῆς δὲ πεπλάσθαι καὶ συγκεῖσθαι δοκοῦντες, ἀπιστίας καὶ φθόνου τὰς τῶν ἀκούοντων γνώμας ἐμπιμπλάσι <†>... τεκμήριον δὲ μέγιστον· οἱ γὰρ εἰς τὰ δικαστήρια τοὺς λόγους γράφοντες φεύγουσι τὰς ἀκριβείας καὶ μιμοῦνται τὰς τῶν αὐτοσχεδιαζόντων ἐρμηνείας, καὶ τότε κάλλιστα γράφειν δοκοῦσιν, ὅταν ἤμιστα γεγραμμένοις ὁμοίους πορίσωνται λόγους. ὁπότε δὲ καὶ τοῖς λογογράφοις τοῦτο πέρας τῆς ἐπεικειᾶς ἐστίν, ὅταν τοὺς αὐτοσχεδιάζοντας μιμήσωνται, πῶς οὐ χρῆ καὶ τῆς παιδείας ἐκείνην μάλιστα τιμᾶν, ἀφ' ἧς πρὸς τοῦτο τὸ γένος τῶν λόγων εὐπόρως ἔξομεν;

<IVa: опирающимся на записи все равно приходится говорить экспромту>

οἶμαι δὲ καὶ διὰ τοῦτ' ἄξιον εἶναι τοὺς γραπτοὺς λόγους ἀποδοκιμάζειν, ὅτι τὸν βίον τῶν μεταχειριζομένων ἀνόμαλον καθιστᾶσι. περὶ πάντων μὲν γὰρ τῶν πραγμάτων γεγραμμένους ἐπίστασθαι λόγους ἔν τι τῶν ἀδυνάτων πέφυκεν· ἀνάγκη δ' ἐστίν, ὅταν τις τὰ μὲν αὐτοσχεδιάζει, τὰ δὲ τυποῖ, τὸν λόγον ἀνόμοιον ὄντα ψόγον τῷ λέγοντι παρασκευάζειν, καὶ τὰ μὲν ὑποκρίσει καὶ ῥαψωδία παραπλήσια δοκεῖν εἶναι, τὰ δὲ ταπεινὰ καὶ φαῦλα φαίνεσθαι παρὰ τὴν ἐκείνων ἀκριβείαν.

<IVb: но без книг они не могут показать свою ученость>

δεινὸν δ' ἐστὶ τὸν ἀντιποιοῦμενον <περὶ> φιλοσοφίας ἄν τι λέγειν καὶ παιδεύσειν ἑτέρους ὑπισχνούμενον, ἂν μὲν ἔχη γραμματεῖον ἢ βιβλίον, δεικνύναι δύνασθαι τὴν αὐτοῦ σοφίαν, ἂν δὲ τούτων ἄμοιρος γένηται, μηδὲν τῶν ἀπαιδύτων βελτίω καθεστάναι, καὶ χρόνου μὲν δοθέντος δύνασθαι λόγον ἐξενεγκεῖν, εὐθέως δὲ περὶ τοῦ προτεθέντος ἀφωνότερον εἶναι τῶν ἰδιωτῶν, καὶ λόγων μὲν τέχνας ἐπαγγέλλεσθαι, τοῦ δὲ λέγειν μηδὲ μικρὰν δύναμιν ἔχοντ' ἐν ἑαυτῇ φαίνεσθαι.

<Va: привычка писать сковывает речь>

καὶ γὰρ ἡ μελέτη τοῦ γράφειν ἀπορίαν τοῦ λέγειν πλείστην παραδίδωσιν. ὅταν γὰρ τις ἐδισθῇ κατὰ μικρὸν ἐξεργάζεσθαι τοὺς λόγους καὶ μετ' ἀκριβείας καὶ ῥυθμοῦ τὰ ῥήματα συντιθέναι, καὶ βραδεία τῇ τῆς διανοίας κινήσει χρώμενος ἐπιτελεῖν τὴν ἐρμηνείαν, ἀναγκαῖόν ἐστι τοῦτον, ὅταν εἰς τοὺς αὐτοσχεδιαστοὺς ἔλθῃ λόγους, ἐναντία πράσσοντα ταῖς συνηθείαις ἀπορίας καὶ θορύβου πλήρη τὴν γνώμην ἔχειν, καὶ πρὸς ἅπαντα μὲν δυσχεραίνειν, μηδὲν δὲ διαφέρειν τῶν ἰσχυροφόνων, οὐδέποτε δ' εὐλύτῳ τῇ τῆς ψυχῆς ἀγχινοῖα χρώμενον ὑγρῶς καὶ φιλανθρωπῶς μεταχειρίζεσθαι τοὺς λόγους. ἀλλ' ὡσπερ οἱ

αὐτόματος 3 и 2 естественный, природный
ἀληθείαις ὅμοιον см. прим. 3.
μετὰ παρασκευῆς ср.
ἐκ ἡ ἀπὸ παρασκευῆς заранее обдуманном образом, с предварительной подготовкой
ἀκριβεία (ρῆ) тщательность, т.ж. pl. мелочность, педантизм
ἐρμηνεία выражение мысли в слове, речь, умение изъясняться

τῆς ἐπεικειᾶς ср. ὡς ἐπιεικέες как следует, как должно быть

ἀποδοκιμάζω отвергать за непригодностью
ἀνόμαλος 2 неоднородный; дурно устроенный
ἐπίσταμαι знать наизусть
τύπῳ тщательно отделять по определенной модели
ὑπόκρισις, εὖς ἢ сценическая игра

πᾶρά praep. cum acc. по сравнению с

ἀντιποιέομαι добиваться, стремиться, претендовать

лучше без <περὶ>, а τὴν φιλοσοφίαν

ἐπιτελεῖν τὴν ἐρμηνείαν объясняться

δυσχεραίνω придираяться (ἐν τοῖς λόγοις); ἰσχυρόφωνος 2 тонкоголосый; заикающийся, запинаящийся; ἀγχινοῖα ἢ остроумие, т.ж. сообразительность, находчивость
εὐλύτος 2 подвижный, проворный, ловкий; ὑγρῶς гибко

διὰ μακρῶν χρόνων ἐκ δεσμῶν λυθέντες οὐ δύνανται τοῖς ἄλλοις ὁμοίαν ποιήσασθαι τὴν ὁδοιπορίαν, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνα τὰ σχήματα καὶ τοὺς ῥυθμοὺς ἀποφέρονται, μεθ' ὧν καὶ δεδεμένοι αὐτοῖς ἀναγκαῖον ἦν πορεύεσθαι, τὸν αὐτὸν τρόπον ἢ γραφὴν βραδείας τὰς διαβάσεις τῇ γνώμῃ παρασκευάζουσα καὶ τοῦ λέγειν ἐν τοῖς ἐναντίοις ἔθξει ποιουμένη τὴν ἄσκησιν ἄπορον καὶ δεσμῶτιν τὴν ψυχὴν καθίστησι καὶ τῆς ἐν τοῖς αὐτοσχεδιαστοῖς εὐροίας ἀπάσης ἐπίπροσθεν γίγνεται.

<Vb: поэтому в судах писатели речей смешны и беспомощны>
 νομίζω δὲ καὶ τὴν μάθησιν τῶν γραπτῶν λόγων χαλεπὴν καὶ τὴν μνήμην ἐπίπονον καὶ τὴν λήσθην αἰσχροὺς ἐν τοῖς ἀγῶσι γίνεσθαι. πάντες γὰρ ἂν ὁμολογήσειαν τὰ μικρὰ τῶν μεγάλων καὶ τὰ πολλὰ τῶν ὀλίγων χαλεπώτερον εἶναι μαθεῖν καὶ μνημονεύσαι. περὶ μὲν οὖν τοὺς αὐτοσχεδιασμοὺς ἐπὶ τῶν ἐνδυμημάτων δεῖ μόνον τὴν γνώμην ἔχειν, τοῖς δ' ὀνόμασιν ἐκ τοῦ παραυτίκα δηλοῦν· ἐν δὲ τοῖς γραπτοῖς λόγοις καὶ τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ἐνδυμημάτων καὶ συλλαβῶν ἀναγκαῖόν ἐστι ποιεῖσθαι τὴν μνήμην καὶ τὴν μάθησιν ἀκριβῆ.

<Vc: поскольку легко запомнить немногие мысли, а отдельные слова трудно ἐνδυμήματα μὲν οὖν ὀλίγα καὶ μεγάλα τοῖς λόγοις ἔνεστιν, ὀνόματα δὲ καὶ ῥήματα πολλὰ καὶ ταπεινὰ καὶ μικρὸν ἀλλήλων διαφέροντα, καὶ τῶν μὲν ἐνδυμημάτων ἅπαξ ἕκαστον δηλοῦται, τοῖς δ' ὀνόμασι πολλάκις τοῖς αὐτοῖς ἀναγκαζόμεθα χρῆσθαι· διὸ τῶν μὲν εὐπορος ἢ μνήμη, τοῖς δὲ δυσανάληπτος ἢ μνήμη καὶ δυσφύλακτος ἢ μάθησις καθεστῆκεν.

<Vd: и забывший слова оратор легко осрамится перед публикой>
 ἔτι τοίνυν αἰ λῆθαι περὶ μὲν τοὺς αὐτοσχεδιασμοὺς ἄδηλον τὴν αἰσχύνην ἔχουσιν. εὐλύτου γὰρ τῆς ἐρμηνεῖας οὔσης καὶ τῶν ὀνομάτων οὐκ ἀκριβῶς συνεξεσμένων, ἂν ἄρα καὶ διαφύγη τι τῶν ἐνδυμημάτων, οὐ χαλεπὸν ὑπερβῆναι τῇ ῥήτορι καὶ τῶν ἐφεξῆς ἐνδυμημάτων ἀψάμενον μηδεμιᾶ τὸν λόγον αἰσχύνῃ περιβαλεῖν, ἀλλὰ καὶ τῶν διαφυγόντων, ἂν ὕστερον ἀναμνησθῆ, ῥᾶδιον ποιήσασθαι τὴν δῆλωσιν. τοῖς δὲ γεγραμμένα λέγουσιν, ἂν καὶ μικρὸν ὑπὸ τῆς ἀγωνίας ἐκλίπωσί τι καὶ παραλλάξωσιν, ἀπορίαν ἀνάγκη καὶ πλάνον καὶ ζήτησιν ἐγγενέσθαι, καὶ μακροὺς μὲν χρόνους ἐπίσχειν, πολλάκις δὲ τῇ σιωπῇ διαλαμβάνειν τὸν λόγον, ἀσχήμονα δὲ καὶ καταγέλαστον καὶ δυσεπικούρητον καθεστάναι τὴν ἀπορίαν.

<Vla: и за настроением публики импровизатору успедить легче>
 ἡγοῦμαι δὲ καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν ἀκροατῶν ἄμεινον χρῆσθαι τοὺς αὐτοσχεδιάζοντας τῶν τὰ γεγραμμένα λεγόντων. οἱ μὲν γὰρ πολὺ πρὸ τῶν ἀγώνων τὰ συγγράμματα διαπονήσαντες ἐνίοτε τῶν καιρῶν ἀμαρτάνουσιν· ἢ γὰρ μακρότερα τῆς ἐπιθυμίας λέγοντες ἀπεχθάνονται τοῖς ἀκούουσιν, ἢ βουλομένων ἔτι τῶν ἀνθρώπων ἀκροᾶσθαι προαπολείπουσι τοὺς λόγους.

χαλεπὸν γὰρ, ἴσως δ' ἀδύνατόν ἐστιν ἀνθρωπίνην πρόνοιαν ἐφικέσθαι τοῦ μέλλοντος, ὥστε προῖθεῖν ἀκριβῶς, τίνα τρόπον αἰ

ὁδοιπορία путь: ὁ ποιεῖσθαι совершать путь, ходить

ἐπίπροσθε(ν) *praep. cum gen.* перед (ἐ. τῶν ὀφθαλμῶν ἔχειν); ἐ. τιнос εἶναι быть впереди чего-л., т. е. закрывать что-л.

αἰσχὴνη (ῶ) ἢ позор, неприличие

ξέω строгать, обтесывать; ἀκριβῶς συνεξεσμένα точно подогнанные

περιβάλλω навлекать что-то (dat.) на что-то (acc.)

ἀγωνία душевная борьба, смятение; **πλάνος** ὁ отклонение, отступление; **ἐπίσχω** *неперех.* переставать, останавливаться; **διαλαμβάνω** прерывать

προῖπολείπω ранее оставлять; ранее ожидаемого за-вершать

γνώμαι τῶν ἀκούοντων πρὸς τὰ μήκη τῶν λεγομένων ἔξουσιν. ἐν δὲ τοῖς αὐτοσχεδιασμοῖς ἐπὶ τῷ λέγοντι γίγνεται ταμιεύεσθαι τοὺς λόγους πρὸς τὰς δυνάμεις τῶν λόγων ἀποβλέποντι, καὶ τὰ μήκη συντέμνειν καὶ τὰ συντόμως ἐσκεμμένα διὰ μακροτέρων δηλοῦν.

<VIb: и реагирует на речи противников он лучше>

χωρὶς τοίνυν τούτων οὐδὲ τοῖς παρ' αὐτῶν τῶν ἀγόνων ἐνδυμήμασι διδομένοις ὁμοίως ὀρώμεν ἑκατέρους χρῆσθαι δυναμένους. τοῖς μὲν γὰρ ἄγραφα λέγουσιν, ἂν τι παρὰ τῶν ἀντιδίκων ἐνδύμημα λάβωσιν ἢ διὰ τὴν συντονίαν τῆς διανοίας αὐτῶν παρὰ σφῶν αὐτῶν διανοηθῶσιν, εὐπορόν ἐστιν ἐν τάξει θεῖναι· τοῖς γὰρ ὀνόμασι ἐκ τοῦ παραυτίκα περὶ ἀπάντων δηλοῦντες, οὐδ' ὅταν πλείω τῶν ἐσκεμμένων λέγωσιν, οὐδαμοῦ τὸν λόγον ἀνίωμαλον καὶ ταραχώδη καδιστάσι.

τοῖς δὲ μετὰ τῶν γραπτῶν λόγων ἀγωνιζόμενοις, ἂν ἄρα τι χωρὶς τῆς παρασκευῆς ἐνδύμημα δοθῆ, χαλεπὸν ἐναρμόσαι καὶ χρῆσθαι κατὰ τρόπον· αἱ γὰρ ἀκριβεῖαι τῆς τῶν ὀνομάτων ἐξεργασίας οὐ παραδέχονται τοὺς αὐτοματισμούς, ἀλλ' ἀναγκαῖον ἢ μηδὲν χρῆσθαι τοῖς ἀπὸ τῆς τύχης ἐνδυμήμασι δοθεῖσιν, ἢ χρώμενον διαλύειν καὶ συνερείπειν τὴν τῶν ὀνομάτων οἰκονομίαν, καὶ τὰ μὲν ἀκριβῶς τὰ δ' εἰκῆ λέγοντα ταραχώδη καὶ διάφωνον καδιστάναι τὴν ἐρμηνείαν.

<VIc: поскольку не упускает неожиданных преимуществ ситуации>
καίτοι τίς ἂν εὖ φρουῶν ἀποδέξαιτο τὴν τοιαύτην

μελέτην, ἥτις καὶ τῶν αὐτομάτων ἀγαθῶν ἐπίπροσθεν τῇ χρήσει καθεστῆκε καὶ χεῖρω τῆς τύχης ἐνίοτε τοῖς ἀγωνιζόμενοις τὴν ἐπικουρίαν παραδίδωσι, καὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν ἐπὶ τὸ βέλτιον ἄγειν τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον εἰδισμένων αὕτη καὶ τοῖς αὐτομάτοις εὐπορήμασι ἐμποδίων ἐστιν;

<VII: и вообще записанные речи не речи, а что-то вроде статуй или картин>

ἡγοῦμαι δ' οὐδὲ λόγους δίκαιον εἶναι καλεῖσθαι τοὺς γεγραμμένους, ἀλλ' ὥσπερ εἶδωλα καὶ σχήματα καὶ μιμήματα λόγων, καὶ τὴν αὐτὴν κατ' αὐτῶν εἰκότως ἂν δόξαν ἔχοιμεν, ἥνπερ καὶ κατὰ τῶν χαλκῶν ἀνδριάντων καὶ λιθίνων ἀγαλμάτων καὶ γεγραμμένων ζῳῶν. ὥσπερ γὰρ ταῦτα μιμήματα τῶν ἀληθινῶν σωμάτων ἐστί, καὶ τέρψιν μὲν ἐπὶ τῆς θεωρίας ἔχει, χρῆσιν δ' οὐδεμίαν τῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ παραδίδωσι, τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ γεγραμμένος λόγος, ἐνὶ σχήματι καὶ τάξει κεχρημένος, ἐκ βιβλίου <μὲν> θεωρούμενος ἔχει τινὰς ἐκπλήξεις, ἐπὶ δὲ τῶν καιρῶν ἀκίνητος ὢν οὐδεμίαν ὠφέλειαν τοῖς κεκτημένοις παραδίδωσιν. ἀλλ' ὥσπερ ἀνδριάντων καλῶν ἀληθινὰ σώματα πολὺ χεῖρους τὰς εὐπρεπείας ἔχοντα πολλαπλασίους ἐπὶ τῶν ἔργων τὰς ὠφελείας παραδίδωσιν, οὕτω καὶ λόγος ὁ μὲν ἀπ' αὐτῆς τῆς διανοίας ἐν τῷ παραυτίκα λεγόμενος ἔμφυχός ἐστι καὶ ζῆ καὶ τοῖς πράγμασι ἔπεται καὶ τοῖς ἀληθέσιν ἀφωμοίωται σώμασιν, ὁ δὲ γεγραμμένος εἰκόνι λόγου

ταμιεύω тж. *med. букв.* вести хозяйственные и финансовые дела; *зд.* управлять по своему усмотрению; **σκέπτομαι** заранее обдумывать, предусматривать, готовить (в ответ)

συντονία напряжение

παραδέχομαι допускать
αὐτομάτισμός ὁ самопроизвольность, случайность
συνερείπω нарушать, разрушать (**ἔρειπω** уничтожать, истреблять)

ἐκπλήξις, **εὖς** ἢ потрясение, изумление; **εἰς** ἐκπλήξιν ὑπερφύης поразительно, на удивление одаренный

πολλαπλάσιος 3 многократный, во много или несколько раз **ἄλλος** больший: **πολλαπλήσια** ἀντιδόσειν вернуть сторицей

τὴν φύσιν ὁμοίαν ἔχων ἀπάσης ἐνεργείας ἄμοιρος καθέστηκεν.

<VIIIa: письменная речь, конечно, хуже живой>

ἴσως ἂν οὖν εἴποι τις ὡς ἄλογόν ἐστι κατηγορεῖν μὲν τῆς γραφικῆς δυνάμεως, αὐτὸν δὲ διὰ ταύτης φαίνεσθαι τὰς ἀποδείξεις ποιούμενον, καὶ προδιαβάλλειν τὴν πραγματείαν ταύτην, δι' ἧς εὐδοκιμεῖν παρασκευάζεται παρὰ τοῖς Ἑλλησιν, ἔτι δὲ περὶ φιλοσοφίαν διατρίβοντα τοὺς αὐτοσχεδιαστικούς λόγους ἐπαινεῖν, καὶ προϋργαίτερον ἡγεῖσθαι τὴν τύχην τῆς προνοίας καὶ φρονιμωτέρους τοὺς εἰκῆ λέγοντας τῶν μετὰ παρασκευῆς γραφόντων. ἐγὼ δὲ πρῶτον μὲν οὐ παντελῶς ἀποδοκιμάζω τὴν γραφικὴν δύναμιν, ἀλλὰ χεῖρω τῆς αὐτοσχεδιαστικῆς ἡγούμενος εἶναι, καὶ τοῦ δύνασθαι λέγειν πλείστην ἐπιμέλειαν οἴομενος χρῆναι ποιεῖσθαι, τούτους εἴρηκα τοὺς λόγους· ἔπειτα προσχρῶμαι τῷ γράφειν οὐκ ἐπὶ τούτῳ μέγιστον φρονῶν, ἀλλ' ἴν' ἐπιδείξω τοῖς ἐπὶ ταύτῃ τῇ δυνάμει σεμνυνομένοις, ὅτι μικρὰ πονήσαντες ἡμεῖς ἀποκρύψαι καὶ καταλῦσαι τοὺς λόγους αὐτῶν οἰοί τ' ἐσόμεθα.

<VIIIb: но она полезна для показательных выступлений>

καὶ τῶν ἐπιδείξεων εἵνεκα τῶν εἰς τοὺς ὄχλους ἐκφερομένων ἀπτομαι τοῦ γράφειν. τοῖς μὲν γὰρ πολλάκις ἡμῖν ἐντυγχάνουσιν ἐξ ἐκείνου τοῦ τρόπου παρακελεύομαι πείραν ἡμῶν λαμβάνειν, ὅταν ὑπὲρ ἅπαντος τοῦ προτεθέντος εὐκαιρῶς καὶ μουσικῶς εἰπεῖν οἰοί τ' ὦμεν· τοῖς δὲ διὰ χρόνου μὲν ἐπὶ τὰς ἀκροάσεις ἀφιγμένοις, μηδεπώποτε δὲ πρότερον ἡμῖν ἐντετυχηκόσιν, ἐπιχειροῦμέν τι δεῖκνύναι τῶν γεγραμμένων· εἰδισμένοι γὰρ ἀκροᾶσθαι τῶν ἄλλων <τοὺς γραπ>τοὺς λόγους, ἴσως ἂν ἡμῶν αὐτοσχεδιαζόντων ἀκούοντες ἐλάττονα τῆς ἀξίας δόξαν καθ' ἡμῶν λάβοιεν.

<VIIIb: для фиксации прогресса в ораторском искусстве>

χωρὶς δὲ τούτων καὶ σημεῖα τῆς ἐπιδόσεως, ἣν εἰκὸς ἐν τῇ διανοίᾳ γίνεσθαι, παρὰ τῶν γραπτῶν λόγων ἐναργέστατα κατιδεῖν ἔστιν. εἰ μὲν γὰρ βέλτιον αὐτοσχεδιάζομεν νῦν ἢ πρότερον, οὐ ῥάδιον ἐπικρίνειν ἐστὶ· χαλεπαὶ γὰρ αἱ μνημῆαι τῶν προειρημένων λόγων καθεστήκασιν· εἰς δὲ τὰ γεγραμμένα κατιδόντας ὡσπερ ἐν κατόπτρῳ θεωρῆσαι τὰς τῆς ψυχῆς ἐπιδόσεις ῥάδιόν ἐστιν.

<VIIIc: и для того, чтобы тебя помнили потомки>

ἔτι δὲ καὶ μνημεῖα καταλιπεῖν ἡμῶν αὐτῶν σπουδάζοντες καὶ τῇ φιλοτιμίᾳ χαριζόμενοι λόγους γράφειν ἐπιχειροῦμεν.

<VIIId: и предпочитать импровизацию не значит призывать к болтовне наобум>

ἀλλὰ μὴν οὐδ' ὡς εἰκῆ λέγειν παρακελευόμεθα, τὴν αὐτοσχεδιαστικὴν δύναμιν τῆς γραφικῆς προτιμῶντες, ἄξιόν ἐστι πιστεύειν. τοῖς μὲν γὰρ ἐνθυμήμασι καὶ τῇ τάξει μετὰ προνοίας ἡγούμεθα δεῖν χρῆσθαι τοὺς ῥήτορας, περὶ δὲ τὴν τῶν ὀνομάτων δῆλωσιν αὐτοσχεδιάζειν. οὐ γὰρ τοσαύτην ὠφέλειαν αἱ τῶν γραπτῶν λόγων ἀκρίβειαι παραδιδόασιν, ὅσῃν εὐκαιρίαν αἱ τῶν ἐκ τοῦ

προδιαβάλλω первым выступать с обвинением, заранее порицать

προϋργαίτερος 3 *compar.* κ **προῦργου, προέργου** *adv.* [из прѠ έργου] целесообразно, полезно, кстати

ἀποκρύπτω затмевать

ἐπίδοσις преуспяние, успех (τεχνῶν): εἰς πᾶν ἐπίδοσιν ἔχειν преуспевать во всем

εὐκαιρία влияние, сила

<p>παραχρήμα λεγομένων δηλώσεις ἔχουσιν. <ΙΧ: заключение: живая речь дело, а письменная разве что забава> ὅστις οὖν ἐπιδυμῆι ῥήτωρ γενέσθαι δεινὸς ἀλλὰ μὴ ποιητῆς λόγων ἰκανός, καὶ βούλεται μᾶλλον τοῖς καιροῖς χρῆσθαι καλῶς ἢ τοῖς ὀνόμασι λέγειν ἀκριβῶς, καὶ τὴν εὐνοίαν τῶν ἀκροωμένων ἐπίκουρον ἔχειν σπουδάζει μᾶλλον ἢ τὸν φθόνον ἀνταγωνιστήν, ἔτι δὲ καὶ τὴν γνώμην εὐλυτον καὶ τὴν μνήμην εὐπορον καὶ τὴν λήθην ἄδηλον καθεστάναι βούλεται, καὶ τῇ χρεῖα τοῦ βίου σύμμετρον τὴν δύναμιν τῶν λόγων κεκτῆσθαι πρόθυμός ἐστιν, οὐκ εἰκότως ἂν τοῦ μὲν αὐτοσχεδιάζειν ἀεὶ τε καὶ διὰ παντὸς ἐνεργὸν τὴν μελέτην ποιοῖτο, τοῦ δὲ γράφειν ἐν παιδιᾷ καὶ παρέργῳ ἐπιμελόμενος εὐ φρονεῖν κριθεῖη παρὰ τοῖς εὐ φρονοῦσιν;</p>	<p>δήλωσις свидетельство, со- общение</p> <p>εὐνοία, благосклонность, благоволение, доброжелатель- ность ἐπίκουρος 2 (i) subst. по- мошник εὐ-λύτος 2 подвижный; про- ворный, ловкий</p> <p>ἐν-εργός 2 деятельный, бое- способный, неутомимый</p>
---	--

Примечания

1. Plat. *Crat.* 437b1-2: ἡ «ἱστορία» αὐτό που σημαίνει ὅτι ἴστησι τὸν ῥῶν. *Phaed.* 96a6010: ἐγὼ γὰρ, ἔφη, ὦ Κέβης, νέος ὢν θαυμαστῶς ὡς ἐπεδύμησα ταύτης τῆς σοφίας ἣν δὴ καλοῦσι περὶ φύσεως ἱστορίαν· ὑπερήφανος γὰρ μοι ἐδόκει εἶναι, εἰδέναι τὰς αἰτίας ἑκάστου, διὰ τί γίγνεται ἕκαστον καὶ διὰ τί ἀπόλλυται καὶ διὰ τί ἔστι. *Arist. Poet.* 1451b4-7: ...ἀλλὰ τούτῳ διαφέρει, τῷ τὸν μὲν τὰ γενόμενα λέγειν, τὸν δὲ οἶα ἂν γένοιτο. διὸ καὶ φιλοσοφώτερον καὶ σπουδαιότερον ποιήσις ἱστορίας ἐστίν· ἡ μὲν γὰρ ποιήσις μᾶλλον τὰ καθόλου, ἢ δ' ἱστορία τὰ καθ' ἕκαστον λέγει.

2. Ср. рассуждение Аристотеля о черных (μέλας), белых (ἔκλευκος 2) и каменных (λαιός) дроздах (*Arist. Hist. Animal.* 617a11-18): Τῶν δὲ κοττύφων δύο γένη ἐστίν, ὁ μὲν ἕτερος μέλας καὶ πανταχοῦ ὢν, ὁ δ' ἕτερος ἔκλευκος, τὸ δὲ μέγεθος ἴσος ἐκείνῳ, καὶ ἡ φωνὴ παραπλησία ἐκείνῳ· ἔστι δ' οὗτος ἐν Κυλλήνῃ τῆς Ἀρκαδίας, ἄλλοθι δ' οὐδαμοῦ. Τούτων ὅμοιος τῷ μέλανι κοττύφῳ ἐστὶ λαιός, τὸ μέγεθος μικρῶ ἐλάττων· οὗτος ἐπὶ τῶν πετρῶν καὶ ἐπὶ τῶν κεράμων τὰς διατριβὰς ποιεῖται...

3. Ср. *Theophr. Frg.* 4.54.4: φαντασίαι καὶ οὐκ ἀληθεῖαι διὰ τὸ μὴ εἰωθός; *Isocr. Evag.* 5.3-5: τὰ τῶν ἄλλων ἔργα κοσμεῖν ἐν εἰδόσιν ποιούμενοι τοὺς λόγους ταῖς ἀληθείαις ἐχρῶντο περὶ αὐτῶν.